

У подальшому автор планує з використанням сучасних умов і наукових можливостей спробувати визначити справжню роль психологічних, психофізіологічних та інших особливостей особистості агресивно-корисливих та агресивних злочинців із метою розробки відповідних рекомендацій по попередженню таких злочинів та проведенню інших корекційних заходів, а також відповідного урахування цих особливостей при призначенні покарання винним особам.

Список літератури: 1. Сахаров А.Б. Об антисоциальных чертах личности преступника // Советское государство и право. 1970. №10. 2. Криминология. Учебное пособие для вузов / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и Ю.Н. Аргуновой. М., 2001. 3. Криминология. Учебник для юрид. вузов / Под ред. В.Н. Бурлакова и В.П. Сальникова. СПб., 1998. 4. Яковлев Я.М. Теория криминологии и социальная практика. М., 1985. 5. Резник Г.М. Личность преступника: правовое и криминологическое содержание // Личность преступника и уголовная ответственность. Саратов, 1981. 6. Блувштейн Ю.М. Основания криминологии: опыт логико-философского исследования. Минск. Право, 1990. 7. Криминология: Учебник / Под ред В.В. Орехова. СПб., 1992. 8. Курс криминології: Загальна частина: У 2 кн. кн.І / О.М. Джуца, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та інш. За ред. О.М. Джуци. К., 2001. 9. Зелинский А.Ф. Криминальная психология. Научно-практическое издание. К., 1990. 10. Ратинов А.Р. Личность преступника: психологические аспекты // Новая Конституция и актуальные вопросы борьбы с преступностью. Тбилиси, 1979. 11. Долгова А.И. Социально-психологическая характеристика личности преступника. М., 1975. 12. Емельянов В.П. Преступность лиц с психическими аномалиями. Саратов, 1980. 13. Ситковская О.Д. Психология уголовной ответственности. М., 1998. 14. Криминальная мотивация / Под ред. В.Н. Кудрявцева. М., 1986. 15. Бурлаков В.Н., Орехов В.В. Индивидуальное предупреждение преступлений: вопросы теории и практики. Л., 1988.

Надійшла до редакції 25.03.04

О.А. Мартиненко

СТАН ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ БРИТАНСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ

У світовій правоохоронній практиці Великобританія набула беззаперечного позитивного авторитету, однією з перших створивши сервісну модель сучасної поліції. Як результат, британські поліцейські в умовах багатоетнічного суспільства, на відміну від своїх американських колег, мають значно менше скарг з боку громадян щодо проявів расизму – 3.6% від загальної кількості отриманих у 2000/01 рр. скарг [1]. У США цей показник, в залежності від штату, може сягати 20% [2]. Проте питання дотримання дисципліни та законності серед правоохоронців залишається для британців одним з найбільш дискусійних питань.

Однією з причин цього зостаються випадки агресивної поведінки поліцейських, що є причиною 45.5% усіх отриманих скарг проти 30.3% аналогічних скарг американців на «зловживання силою» з боку поліції. Однак заради справедливості слід відзначити, що між двома наведеними показниками не можна ставити знак тотожності за двох причин. По-перше, британські полісмени несуть патрульну службу без вогнепальної зброї, через що агресивна поведінка може включати в себе лише застосування спецза-

собоїв для підтримки громадського порядку. По-друге, британська категорія «агресивна поведінка» містить лише два показники – «різке, агресивне виконання службових дій» та «незаконний/необґрунтований арешт» із загальною питомою вагою у 34% – які можна вважати аналогами американського терміну «зловживання силою» (табл.1). Зважаючи на це, можна вважати, що випадки надмірного застосування сили, згідно зі скаргами громадян, трапляються у правоохоронній практиці США та Великобританії з однаковою частотою у 30-34% від загальної кількості неправомірних дій.

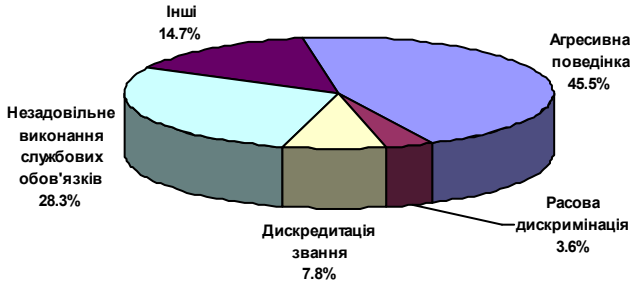

Рис.1. Розподіл скарг громадян на дії поліції Англії та Уельсу (2000/01рр.)

Таблиця 1
Аналіз скарг на поліцію Англії та Уельсу, отриманих у 2000/01 рр.

	Англія та Уельс	Лондон	Транспортна поліція	Міністерство оборони	Всього
Всього особового складу (на 31.01.2001 р.)	100612	24861	2081	2528	130235
Отримано скарг, з них:	14085	3689	219	55	18058
Агресивна поведінка (45.5%)					8226
– образа дією	148	15	1	0	164
– різке, агресивне виконання службових дій	1142	288	20	5	1455
– сексуальні домагання	53	15	1	1	70
– образи іншого роду	4213	930	65	3	5211
– незаконний або необґрунтований арешт	1018	284	23	0	1326
Расова дискримінація (3.6%)	385	254	8	0	647
Дискредитація звання (7.8%)					1412
– дача неправдивих показань	514	169	9	4	696
– корупція	137	33	0	0	170
– недбале ставлення до майна,	417	118	10	1	546

розкрадання					
Незадовільне виконання службових обов'язків (28.3%)					5113
– недоліки у службовій діяльності	2047	658	23	12	2740
– порушення правильності процесуальних дій	1491	362	19	6	1868
– інші порушення правил та статутів	431	65	2	7	505
Інші порушення (14.7%)					2660
– неввічлива, нетактовна поведінка	1561	394	22	0	1977
– порушення правил дорожнього руху	136	15	4	3	158
– інші проступки	421	79	12	13	525

До 1999 р. розподіл кількості скарг стосовно особового складу також був майже однаковим для Великобританії та США – 1 скарга на 3 та 4 офіцерів поліції відповідно [2,3]. Але після рішучого реформування британської правоохоронної системи у напрямку підвищення рівня її відповідальності перед суспільством кількість скарг з боку громадян значно зменшилася – сьогодні, як видно з наведеної таблиці, одна скарга припадає приблизно на кожні 7-8 британських поліцейських.

Після розслідування фактів, викладених у скаргах, частина з них знаходить підтвердження, після чого відсоткове співвідношення неправомірних дій поліцейських виглядає вже дещо інакше (рис.2). Практично до нульової мітки зменшується кількість доказаних фактів расової дискримінації (з 3.6% до 0.5%), майже наполовину знижується кількість підтверджених фактів агресивної поведінки з одночасним зростанням частки фактів незадовільного виконання службових обов'язків.

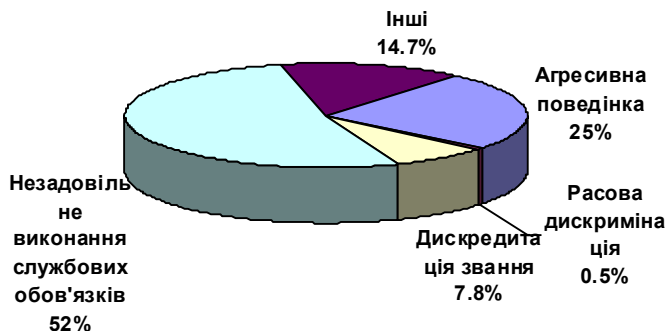

Рис.2. Розподіл підтверджених скарг на поліцію Англії та Уельса, 1994/98 рр.

Загальна питома вага скарг, які щорічно знаходять своє підтвердження в результаті службових перевірок та внутрішніх розслідувань, є невеликою – 2.2% від загальної кількості (для порівняння у США – 5.9%) (табл.2):

Таблиця 2

	1993	1994	1995/96	1996/97	1997/98	Ср

Отримано скарг	34894	36521	35840	36731	35820	35 961
Факти підтвердилися	587 2.1%	793 2.2%	749 2.1%	834 2.3%	847 2.3%	762 2.2%
Особовий склад (чол.)	127358	–	–	–	128408	127883

Приблизна оцінка рівня правопорушень також відрізняє британців на краще у порівнянні з американськими поліцейськими. Якщо в Англії та Уельсі на 10 тис.чол. особового складу припадало лише 19 злочинів, то в США аналогічний показник сягає рівня 48 злочинів на 10 тис.чол. Щорічна динаміка правопорушень та дисциплінарних проступків серед поліцейських привертає увагу дослідників стабільністю основних показників (рис.3) і тим фактом, що приблизно 25% дисциплінарних стягнень є результатом розгляду скарг громадян, що є беззаперечним доказом високої об'єктивності та відомчої незаангажованості службових розслідувань (табл.3):

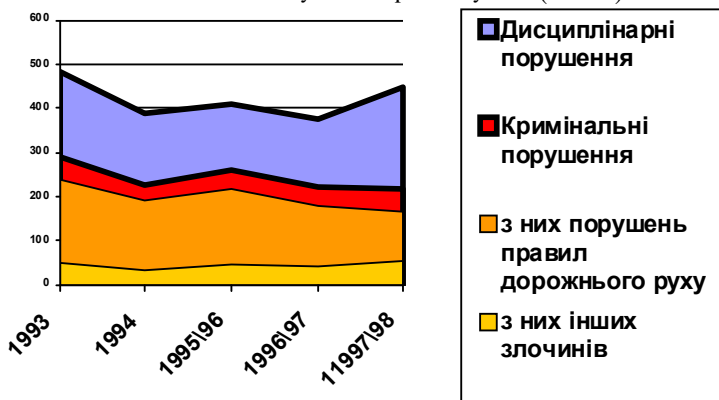

Рис.3. Кількість проступків у поліції Англії та Уельсу

Таблиця 3

Розподіл дисциплінарних стягнень					
	1993	1994	1995/96	1996/97	1997/98
Всього накладено стягнень (в результаті скарг громадян)	485 (149)	390 (96)	410 (117)	377 (102)	448 (113)
– звільнено з поліції	47	27	36	37	37
– звільнено від займаної посади	55	67	62	40	86
– понижено у званні	20	21	16	15	17
– понижено	24	38	22	14	21

зарплату					
– оштрафовано	184	114	121	147	128
– отримали догану	117	88	110	75	113
– отримали попередження	38	35	43	49	46

Однак й при таких значних змінах щодо підконтрольності британської поліції рівень так званої «прозорості» у її діяльності зостається, на думку населення, недостатнім, на що дослідники-поліцейсти вказують як на приклад особливостей національного менталітету на сприйняття поліції суспільством. Що ж стосується проблеми агресивної поведінки поліції, то слід визнати, що ця негативна особливість поліцейської діяльності є категорією постійною та інтернаціональною.

Американська поліція, наприклад, роблячи ставку на поширення власних повноважень у боротьбі із злочинністю та матеріально-технічне забезпечення підрозділів, теж зустрічається перш за все з проблемою надмірної агресивності поліцейського персоналу та його неготовністю працювати неупереджено з представниками етнічних меншин. Розширення владних повноважень також автоматично викликає активний опір самої поліції щодо спроб встановлення громадського контролю за її діяльністю, численні факти необ'єктивних службових розслідувань, зростання соціальної ізоляції та «непрозорості» поліції у американському суспільстві.

Досвід європейських країн, які не прийняли ні американської, ні британської моделі розвитку поліції, свідчить на те, що основною проблемою в роботі поліції є не тільки агресивне виконання обов'язків, але й її автономність та зловживання владними повноваженнями з боку поліцейського персоналу. У Нідерландах, наприклад, є непоодинокими випадки, коли комісари поліції чинять активний опір реалізації адміністративних та політичних рішень стосовно правоохоронних органів, порушуючи усі встановлені правила субординації. Секретар нідерландського міністерства юстиції так охарактеризував цю проблему: «Поліція більш не слухає владу. Вона стала незалежною» [4, с.81].

Британці, спрямувавши основні зусилля на реорганізацію поліцейських сил, намагаються надати діяльності поліції не стільки карального, скільки превентивно-сервісного характеру, поклавши задачу боротьби із злочинністю на суспільство в цілому, а не лише на поліцію. Останнім часом суттєво підвищився рівень громадського контролю за діями поліції. Нова стратегія боротьби із злочинністю, викладена в «Акті про злочинність та безпорядки» 1998 р., не розглядає більше поліцію як центральну організацію, що має монополію та автономію у сфері охорони правопорядку. Розширені повноваження муніципалітетів дозволяють тепер в кожному окремому випадку звертатися за допомогою у підтриманні правопорядку до інших організацій, якщо останні можуть запропонувати більш вигідні правоохоронні послуги, аніж державна поліція [5, с.14].

Розглянуті положення не тільки дають змогу порівняти наведені показники з їх аналогами української правоохоронної статистики, але й

дозволяють наблизитися до усвідомлення того, що при обранні тієї чи іншої концептуальної моделі правоохоронних органів у діяльності української міліції завжди буде актуальною як проблема визначення детермінант правопорушень з боку особового складу, так й проблема їх превенції.

Список літератури: 1. Annual Report and Accounts of the independent Police Complaints Authority. 1 April 2000-31 March 2001. London. 2. Shielded from justice: Police brutality and accountability in the United States, The Human Rights Watch, N.Y., June 1998. 3. Judith Cotton and David Povey. Police Complaints and Discipline, London, 1998. 4. Аалберс М.М., Ван де Бунт Х.Г., Ван дер Лаан П.Х. Тенденции развития преступности и уголовной юстиции в Нидерландах // Криминологическое исследования в мире. М., 1995. 5. Матюхіна Н.П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління. За заг.ред. О.М.Бандурки. Х., 2001.

Надійшла до редколегії 20.04.04

І.А. Фоліс

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ І ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ (З ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ)

Нормативно-правова база української держави останнім часом інтенсивно вдосконалюється, зміцнюється законність і правопорядок, посилюється охорона конституційних прав та свобод громадян, але криміногенна обстановка продовжує залишатися складною. Удосконалюється професіоналізм злочинців, виникають нові види злочинних посягань, раніше не відомих правоохоронній практиці та юридичній науці України, зростає організована злочинність, розширюється масштаби загальної злочинності, що характерно практично для всіх галузей суспільного життя України.

Саме тому при розбудові громадянського суспільства держава повинна приділяти особлива увага правоохоронним органам, основними завданнями яких в попередженні та припиненні правопорушень є швидке і повне розкриття злочинів; викриття винних; встановлення об'єктивної істини; охорона прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб; забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожен, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний; виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів.

Успішність вирішення вказаних завдань, що зазначені кримінально-процесуальним законодавством України, ефективність розкриття, розслідування та запобігання злочинів значною мірою залежить від узгоджено-організованої взаємодії слідчого з працівниками органів дізнання взагалі і оперативними працівниками зокрема. Взаємодія саме з останньою категорією працівників органів дізнання в ході досудового слідства у справі створює умови для глибокого і всебічного дослідження обставин злочину, сприяє успішному виявленню злочинних зв'язків обвинуваченого і в той же час запобігає виникненню безпідставних підозр відносно невинних осіб.